

CÉHEK ÉS VALLÁSOS TÁRSULATOK CSONGRÁDON A 18–19. SZÁZADBAN

Általános gyakorlat szerint a történelem, a vallástudomány és a vallási néprajz szakértői külön területként kezelik a céhek és a hitbuzgalmi egyesületek kérdését. Azon felül, hogy mindkét egyesületi forma a kora-középkor óta jelen van Európában, működésüket, céljaikat, ténykedési körüket és alapszabályaikat tekintve számos olyan kikerülhetetlen egybeesés mutatható ki, mely az álláspontok közelítésére kényszeríti a különálló diszciplínák kutatóit. A céhek *articulusaiból* kibontakozó mélyen vallásos szellem és a céhtagoktól testületileg megkövetelt istenfélő magatartás magyarázatot követel, miközben felveti a céhek és vallásos társulatok eredetének kérdését.

A céhek és a vallásos társulatok viszonyáról elmélkedő töredezett hazai szakirodalmat vizsgálva megállapítható, hogy Szádeczky Lajos 1913-as munkája még a 20. század végén is állandó referenciapontként szolgál a téma kutatói számára¹. Szádeczky alap gondolata a következő: „...részt a vallásos és jótékony testvéreletekből, részt ezekkel párhuzamosan alakultak az iparos egyesületek, az ú.n. céhek hazánkban is.”² Ezt a megállapítást fűzi tovább Pásztor Lajos, aki a céhek és vallásos társulatok tevékenységi körének nagyfokú egybeesésére hívja fel a figyelmet.³ Pozsár István szerint a vallásos viselkedés már a középkori céhekben is szükségszerű, általános korkövetelménynek számított, mely kívül esett a választhatóság körén.⁴ A kézműves érdekvédelmi szervezetek alapvetően vallásos színezetét Gerendás Ernő és Kubinyi András is természetesnek tartja: „A középkori kézművesek, olykor a kereskedők is a maguk érdekvédelmi szervezeteit (céheket) [...] általában a vallásos társulatokhoz hasonló módon hoztak létre, hiszen ők is hívő keresztények voltak, tehát a vallásos társulati formával tagjaik lelki üdvét is elő akarták mozdítani”.⁵ A szerzők a céheken belüli vallásos szellem mértékét – igen helyesen – a korszellemtől teszik függővé.⁶ Hermann Egyed Szádeczkytól függetlenül jut arra a megállapításra, hogy a céhek a vallásos társulatok szociális irányú továbbfejlesztései, melyek eredetükhöz híven megőrizték vallásos beállítottságukat.⁷

Az 1950-es években a teóriának ellenző táborra is akadt. Bruckner Győző⁸ és Szűcs Jenő az iparos érdekvédelmi szervezetek elemi, „ösztönös” megalakulása és

¹ Kaszás 1996. 7.

² Szádeczky 1913. 27.

³ Pásztor 1944. 40.

⁴ Pozsár 1912. 2–3.

⁵ Kubinyi 1998. 98.

⁶ Gerendás 1943. 377. „A mindent és mindenki lelkét eltöltő vallásos érzület teremti meg azt a circulus vitiosus-szerű valóságot, hogy míg egyrészt az elmélyült vallásos élet hozza létre a vallásos közösségeket, a különféle céheket: ugyanakkor pedig a megalakuló céhek lesznek a hitbéli élet lelkiismeretes formálói és terjesztői.” Gerendás 1943. 384.

⁷ Hermann 1973. 181–182.

⁸ „Ma már idejét multnak tekinthetjük ezt a felfogást, mely a vallásos jellegű fraternitásokban, Bruderschaftokban vélte a céhek eredetét megtalálni.” Bruckner 1941. 160.

időbeli prioritása mellett foglalt állást: „Az 'egyházi teória' pedig összezavarja az okot és az okozatot: a vallási társulatok, 'confraternitasok' éppen az iparos céhek mintájára, azok szervezetét átvéve, magukat is idővel 'céhnek' nevezve alakulnak, és nem fordítva.”⁹

A céhek és vallásos társulatok történelmi viszonyának problémája két ponton, egyrészt az egyesületek működését meghatározó profán és vallásos elemek arányának megállapításakor, illetve az eredet sokat vitatott kérdésében éleződik ki.

A továbbiakban egy alföldi kisváros példáján, a Csongrád városi céhek alapszabályain és a fennmaradt tárgyi emlékeken keresztül vizsgáljuk meg, hogy a kései alapítású (18-19.sz) mezővárosi céhek miként ápolták a patrónusok kultuszát és vontatták fel a jámbor egyesületekre jellemző jegyeket.

CÉHEK ÉS JÁMBOR TÁRSULATOK TÖRTÉNETE CSONGRÁDON

Az egykori hódoltsági területeken (így Csongrádon is) csak későn, a 18. század folyamán teremődtek meg a céhrendszer kiépülését támogató gazdasági és társadalmi feltételek. A többségében taksás és szabadmenetelő csongrádi jobbágy lakosság gazdálkodásból, napszámos munkából és halászatból tartotta fenn magát, az iparosok száma mindössze pár százra volt tehető. A csekély számú református hitközség és az első (18. század végén betelepült) zsidó családok mellett a római katolikusok aránya 96% körül mozgott. Az 1738-39-es *gugahalál* (pestis) okozta veszteségekből lábadozó, folyamatosan növekvő lakosság pár évtized alatt „kinőtte” a belvárosi (mai Szent Rókus) templomot, ezért a hívek és a gróf Károlyi család kegyes adományából új templom építésébe fogtak. A klasszicizáló barokk stílusú, Nagyboldogasszony tiszteletére felszentelt templom az első céhek alakulása idején, az 1760–80-as években készült el.

A csongrádi csizmadia-, takács-, szabó- és szücsmesterek 1775-ben nyújtották be céhalapítási kérelmüket a földesúrhoz, Gróf Károlyi Antalhoz:

„Méltóságos Gróff Generalis nekünk Kegyelmes Urunk! Valamint egy Istennek dicsérete, és Sz. Nevének magasztalása minden kérelhető Isteni buzgósággal szívünkben gerjedzik így nem különben a Világi Jeles kívánt Igazságnak rendtartása Lelkünkben ohajtatik. Kikre nézve: mi tudgyuk és tapasztaljuk, hogy mostani időkben sok helységekben már Eő Fölségétül Beres Mester Embereknek czéhek kiadattatnak, mint Csongrád Várossában Excellentiádnak, mi Örökös Édes Atyánknak szárnyai alatt meg szaporodván annyira, hogy akarván magunknak Czéhetváltani, kitt is Birák Uraiméknak jelentvén, és kegyelmük pedig aszt nem ellenzvén, azértis hogy azon Isteni Szeretett jó példa adással közöttünk gyarapodhassék és az világi jeles Igazság is csendessen, s jelessen dirigáltassék. Eő Fölségétül, jövődöbéli Privilégiumonkat, vagy is articulusunkat kíványuk, kinek meg nyérése végett, alázatos Instantiankra kegyes sakir. Megnyerni, és Punctumjainkat meg vizsgálván esztett megengedni méltóztasson Excellentiád, továbbra továbbra pedig instantiánk folytatása, és Privilégiumunk meg Szerzése végett, együgű faji, kéz és láb Csokolással járulunk Excellentiádhoz, hogy nekünk esztett az Fölső Udvarnál, kegyes levele által meg nyerni méltóztasson, mely Atyai s Földes Uri szép kegyességét, az Mindenható Úr Isten az Örök Életnek Gratiájával fizette Excellentiádat pedig sokáig friss jó egészségben tartsa meg álgva meg, midőn pedig

⁹ Szücs 1955. 10.

Atyai kegyes Resolútióját Excettrádnak óhajtvá várván maradunk, alázatos engedelmes szolgálai és jobbágyi, Csongrádi Szabó, Szűcs Mester Emberek Vidács Istvány és Varga János."¹⁰

Az alázatos kérelmek sikerrel jártak: 1776-ban Mária Teréziától nyert kiváltáslevelet a 19 tagú csizmadia testület, a takácsok, valamint a szabók és szűcsök céhe 18 artikulussal. A kapott *punctumok* rendtartása és szövegezése a királynő által kezdeményezett 1761-es céhlevél-egységesítési eljárás következtében lényegileg azonos.¹¹ A csongrádi céhek közel száz éves fennállása alatt a csizmadiák céhe volt az egyik legmódosabb egyesülés: rendszeresen jártak a vidéki országos vásárokra, Szentesen állandó, fenntartott helyük volt.¹²

A következő csoportos céhlevél-kibocsátási hullám 1815-ben volt, amikor az asztalosok a lakatosokkal és kádárokkal, a kovácsok pedig a kerékgyártókkal (21 fő)¹³ közösen kaptak működési engedélyt, immáron 49 artikulussal.¹⁴ Ugyanekkor a szabók és szűcsök már külön folytatták működésüket. A földesúr ismét fenntartások nélkül engedélyezte a csongrádi iparosok céhalapítási kérelmeit, de figyelmeztette a kérvényezőket, hogy az ügy a nemes Vármegyére tartozik, és privilégium kibocsátásával járó költségeket is a mestereknek kell állniuk. A derék iparosok még Csongrád város bírāja előtt is tiszteletüket tették a siker érdekében.

1815-ben a következő céhek működtek Csongrádon:

1. Asztalos (arcularius), lakatos (faber serarius) és kádár (viltor) céh (1815-)
2. Kovács (faber ferrarius) és kerékgyártó (bognár / rotarius) céh (1815-)
3. Csizmadia (cothurnarius) céh (1776-)
4. Vékony szabó (sartor) céh (1776-)
5. Szűcs (pellio) céh (1776-)
6. Takács (texter) céh (1776-)

A csongrádi takács céh megalakulásának dátumát Szádeczky Lajos 1815-re, Eperjessy Géza 1821-re teszi.¹⁵ Egy 1813-as Helytartótanácsához írt levél viszont arról tanúskodik, hogy a csongrádi takácsok már 1776 óta privilégiummal bírtak.¹⁶ Ez utóbbi adat hitelességét erősíti, hogy az Iparművészeti Múzeumban őrzött csongrádi ta-

¹⁰ Magyar Országos Levéltár (továbbiakban: MOL) C25-Csongrád m.-N. 5.120. A fölöttébb alázatos hangvételű levelet Pozsár István sem hagyta megjegyzés nélkül: „Úgy látszik a „betsületes mesteremberek” hiú embernek ismerték Károlyit s talán ezért cirkalmazták ki ennyire önérzetről éppenséggel nem tanúskodó kérelmüket” Pozsár 1912. 115-116. A szabók és szűcsök a földesúr engedélyének megnyerése után a vármegyéhez fordultak instanciájukkal: „mivel ő Excellentiának Károlyi Antalnak Csongrád nevezetű városában mi, Szabó és Szűcs mester Emberek meg szaporodtunk és magunknak czéhet és Igazságot Eö Felségétül váltani és nyerni kívánunk...” 1775. júl. 13. Csongrád Városi Levéltár (továbbiakban: CSL) XV51. 264.

¹¹ MOL C25-Csongrád m.-N. 5.

¹² Pozsár 1912. 114.

¹³ CSL XV51. 263. A kérelmeket két évvel korábban, 1813-ban terjesztették fel a derék mesterek.

¹⁴ Az ekkoriban kiadott céhlevelek az 1805-ös központi egységesítés miatt szintén jelentős tartalmi és szerkezeti azonosságot mutatnak.

¹⁵ Eperjessy 1967. 226. Szádeczky 1913.

¹⁶ Helytartótanácsához írt levél 1813-ból. MOL A39-Csongrád m.-N. 15409.

kács céhláda fedelére és az ólom pecsétnyomóra is az 1776-os alapítási évszám került.

Az asztalos, lakatos és kádár céh kisszámú és kevés vagyonnal bíró szervezet volt. Számuk 1850-ben mindössze 24 fő, míg ugyanekkor 70 szücs és 35 szabó működik a városban.¹⁷

Ugyan az első időkben az ácsok, molnárok és faragók nem léptek fel a céhbe tömörülés igényével, nagy számukról egy 1756-ból származó helyzetjelentés tanúskodik: „*a helység mellett a Tiszán a malmok már annyira elállják a forgalmat, hogy a megye kénytelen volt eltávolításukért felszólalni.*”¹⁸ 1820-ban ők is céhartikulushoz jutottak, később a kőműveseket is felvették köreikbe. A népes céh az 1850-es években 60 tagot számlált. Az idők folyamán ezek a hasznos szakmai társulások különváltak. A 19. század elején a bognárok a kovácsoktól, a lakatosok az asztalosoktól elkülönülve igényeltek céhlevelet.¹⁹ 1856-ban összesen 313 céhbe tömörült iparos működött Csongrádon.²⁰

A csongrádi céhek vallásgyakorlásáról a megyei és országos sajtó elszórt tudósításaiból alkothatunk képet. A Katholikus Néplap 1862/III. számából kiderül, hogy a farsang utolsó három napján tartott szentségimádáson a céhek felváltva jelentek meg.²¹ Három évvel később a Szegedi Híradó novemberi száma ekképpen tudósított a bodnár céh zászlószentelési ünnepélyéről: „*November 26-án, midőn a bodnár céh zászlaját fölszentelték, hét céh egyesült és Sohlya Gyulával (jegyző) élükön fátylás zenével tisztelték meg a derék papot (Alvinczy Ferenc) a betegek vigasztalóját.*”²²

A csongrádi céhek védőszentjeinek kultuszáról a kisszámú fennmaradt tárgyi emlék tanúskodik.

A katolikus hagyományban minden mesterségnek megvan a maga speciális, mennyei patrónusa.²³ Főleg a középkori céhekre volt jellemző, hogy céhpatrónusuknak oltárt vagy szobrot állítottak a templomban, és vállalták annak takarítását, díszítését, virágozását, a misék kezdetén a gyertyák meggyújtását. A céhek pusztán kegyességi célból is vállalták egy-egy oltár gondozását. A patrónus ott díszelgett a céh díszes zászlaján, ünnepét munkatilalommal, kegyes adományokkal és misével szentelték meg, még az új céhmester kinevezését is többnyire erre az alkalomra időzítették.

A csongrádi szücs céh 1870-ben készített zászlaját a Tari László Múzeum restauráltatta,²⁴ így régi pompájában csodálhatjuk meg ezt a különlegesen szép céhemléket, melyen a szücsök választott védőszentje is felbukkan. A zöld mintás, damaszttra festett zászló egyik oldalán a csongrádi Nagyboldogasszony templom fő oltárképét idéző „Mária megkoronázása” jelenet, a másik oldalon a térdeplő Szent Imre, a

¹⁷ Pozsár 1912. 116.

¹⁸ Pozsár 1912. 113. Eperjessy Géza – helytelenül – külön tárgyalja a csongrádi molnárok és ácsok céhét. Eperjessy 1967. 226.

¹⁹ CSL XV51. 263.

²⁰ Pozsár 1912. 120. és 116

²¹ Dudás 1998. 105.

²² Dudás 1998. 105.

²³ Lásd. Kubinyi 1999. 348. Bálint 1943. 69. Bálint 1944. 203–204. „*A céhek korában a mesterségek rangját, eredetét akarták bizonyítani azzal is, hogy védőszentet választottak maguknak.*” Bartóc 2000. 10–11.

²⁴ Leltári száma: TLM 82. 2.1.

csongrádi szűcs céh feltételezett patrónusa látható. Alatta felirat: „*A csongrádi érde-
mes szűcs céh zászlója. Készült 1870. június 5.-én.*” Szent Imre a korban divatos ma-
gyaros viseletábrázolás miatt válhatott a szűcsök patrónusává. Az ifjú szent tisztelete
Csongrádon nagy múltra tekint vissza: a 20. század elején reálgimnázium, napjaink-
ban cserkészcsapat viseli a nevét. A csongrádi szűcsök erős Madonna-tiszteletét mu-
tatja, hogy a céh sárgarézbe vésett pecsénymóján a Szűzanya látható egy barokkos
szent korona árnyékában, a gyermek Jézussal és jogarral a kezében. Az ábrázolás a
Nagyboldogasszony templomban található, barokk hordozó Mária-szoborra emlékez-
tet. Bár az Iparművészeti Múzeumban a takácsok, ácsok és molnárok pecsénymója
is fennmaradt, egyiken sem fedezhető fel vallásos motívum.

A többi csongrádi céh védőszentjével kapcsolatban a tanulmány írása idején
nem állt rendelkezésre megnyugtató adat, de a korai céhlevelekben külön articulus
intézkedik arról, hogy a mestereknek büntetés terhe mellett, vallásra való tekintet
nélkül kötelesek részt venni a *patrónus* tiszteletére tartott ünnepi szentmisén.²⁵ A
csizmadia, takács, szabó és szűcs céhek 1775-ben ekképpen rendelkeztek a kötelező
egyházi ünnepről: (A Filiális céhek tagjai:) „*Processziókra pediglen ha tsak helyes
oka, vagy távul való lakása nem gátollya meg jelenni, úgy nem különben a czéhnek
esztendő napi és kántorgyülekezetekre is el menni, s kántor pénzt le tenni köteles
lészen*” A csongrádi kovács és kerékgyártó, valamint a takács céh 1815-ben hasonló-
képpen rendelkezik a patrónus, Úrnapja, valamint a privilégium elnyerése évforduló-
jának megünnepléséről.²⁶ Bizonyos továbbá, hogy a csongrádi szűcsök nem a patró-
nus napján választottak céhmestert, hanem azon a napon, melyen „a céh privilégiumát
vette.”²⁷ A védőszent tiszteletének szellemi ápolása mellett a csongrádi céhek oltár-
gondozó tevékenységére nem utalnak az adatok.

Az első jámbor társulatok megalakulásáig a *céhek* mellett a *szőlős gazdák*, va-
lamint a *juhász és pásztorsereg* karolta fel és ápolta a speciális patrónus kultuszának
ügyét.²⁸ A csongrádi szőlősgazdák 1856-ban Szent Urbán (Orbán) szobrot állíttattak a

²⁵ CSL XV51. 264. Láthatjuk, hogy az egyházi év több olyan jeles alkalmat is tartogat, melyek
tiszteletes megünneplése erkölcsi kötelesség volt a céheknek és a magánembereknek egy-
aránt. A nagyobb katolikus ünnepeken a céhekben munkaszünetet tartottak, általános volt a
bőjt és az alamizsnálkodás. Nagyobb városokban az egyházi jellegű remekműveket ilyenkor
ingyen ajánlották fel az eklézsia részére. A negyedévi gyűlések (kántornapok) alkalmával a
tagok közös szentmisén vettek rész, akárcsak a védőszent és Úrnapja ünnepén. A miseszándé-
kot a derék csongrádi mesterek többnyire „királyné asszonyunk szerencsés országlásáért, és a
czéhben megholtak lelkiüdvéért” ajánlották fel (csizmadia, takács, szabó és szűcs 1775). CSL
XV51. 264.

²⁶ „*Mellyre való nézve kötelesek lesznek ezen Mesterek, ha tsak hogy a Czéh helyjétől távo-
labb nem lagnának, avagy törvényes okoknál fogva meg nem gátoltatnának, a Czéh
Patronassa jeles ünnepére és azon Gyűlésre, melly a Kegyelmes Privilegium kinyerése napján
tartandik, nem különben az Urnapi processzióra a Czéh zászlója alatt megjelenni az esztendei
és más egyéb gyűlések alkalmatosságával szokott kötelességeknek eleget tenni.*” CSL XV51
263. 1813. Takácsokra vonatkozóan ugyanezt lásd. MOL A39-1815-N.15408. XXX.tc.

²⁷ Tari László Múzeum (továbbiakban: TLM) 2009. 88. 1.

²⁸ Szent Orbán és Szent Vendel mellett érdemes felhívni a figyelmet a vízparti városokban oly
jellemző Nepomuki Szent János kultuszra, melyet feltehetően nem csak a *halászhalkok*, de az
árvizektől oly gyakran sújtott csongrádi jobbágy lakosság egésze fontosnak tartott. Az első
köztéri szobrot a 18. században állították a vízén járók védőszentjének tiszteletére.

haleszi szőlők közé, ahol minden év május 26-án búcsúra gyűltek össze. Miután az Orbán szobor mellé állított kőkereszt és Lourdesi Mária szobor is felszentelésre került (1894), a búcsú több ezer hívőt vonzott Csongrádról és a környékbeli falvakból.²⁹ Hegyi Antal plébános 1896-ban tábori misére kért engedélyt a váci püspöktől, hogy a szőlők közé zárandokolt nép ne maradjon prédikáció nélkül.³⁰

A szőlőbeli gazdáknál szervezettebb keretekre utalnak a csongrádi *juhász- és pásztorsereg* fennmaradt tárgyi emlékei. Egy 1881-ben készült inventárium szerint a 'juhászok társulata' saját, templomi *lobogóval* is rendelkezett.³¹ A 19. században minden év december 25-én, reggel hat órakor tartották a pásztorok miséjét, akik „betlehemi pásztorok módjára elhagyván nyájaikat az Isten házába gyülekeztek”.³² A jószágok őrzői a szentmise alatt égő fáklyákkal sorakoztak a szentélyben, majd felajánlaskor az oltárt megkerülve és a feszületet megcsókolva pénzt helyeztek az oltárra.

A juhász és pásztorsereg festett-faragott *perselye* feltehetően 19. század eleje óta díszíti a Szent Rókus templomot. A persely tetején a térdeplő, imádkozó Szent Vendel körplasztikája látható két kutya kíséretében. 1820-ban, feltehetően közadakozásból készítették a város határától 1 km-re található *Szent Vendel* homokkő szobrát.³³ 37 évvel később Csányi Forgó István egy Szent Vendelt ábrázoló *fogadalmi képet* festetett. A kép ma is megcsodálható a Nagyboldogasszony templom Jézus Szíve kápolnájában. A Szent Rókus templom *Liber Intentionuma* szerint még 1949-ben is mondtak *misét* Szent Vendel tiszteletére.³⁴ Annak kimutatása, hogy a csongrádi juhászok és pásztorok társasága milyen arányban vonultatta fel (ha egyáltalán felvonultatta) a vallásos társulatokra jellemző jegyeket, még a jövő feladatai közé tartozik.

Az első jámbor egyesületet, a csongrádi *Élő Rózsafüzér társulatot* Virter Lajos plébános alapította 1858-ban. A társulat 1862-ben 990 aktív tagot mondhatott magáénak.³⁵

Pár évvel később, 1863-ban Korber Antal káplán vezetésével megalakult az *Oltáregylet*. Az élő rózsafüzér mellett nagy népszerűségnek örvendett a Hegyi Antal plébános által támogatott és felerősített *Jézus Szíve* tisztelet. A helyi sajtó tudósítása

²⁹ A búcsú rendszeres vendégei voltak a Tiszaalpárról, Csépáról, Szelevényről, Bács-Kiskun megye szőlő- és gyümölcstermelő vidékeiről érkező zárandokok. „A gyalogos búcsúsok 2-3 nappal korábban elindultak, hogy időben megérkezzenek. Keresztet hordva maguk előtt végig énekelték az utat.” Gyovai B. 1989. 189.

³⁰ Hegyi Antal levele, VPKL A.I.1. d. Csongrád 897/1896.

³¹ Az 1881-ben, Edelényi János plébános idejében készített inventáriumban találunk utalást a 100 Ft. értékű „juhász társulati zöld lobogó”-ra, mely a budapesti *Kriszta és Leitner* cégnél készült. V. ö. VPKL A.I.1.d. Csongrád, Acta Parochiarum 1881.

³² Szappanos János tanító beszámolója a Katholikus Néplapban (1862 karácsonya) hivatkozik rá: Dudás 1998. 106.

³³ Dudás é. n. kézirat 9.

³⁴ Érdekeség, hogy magánszemélyek rendszerint nem a szent ünnepnapjára, október 20.-ra rendelték a szentmisét (1948-ban június 26-án, 1949-ben augusztus 22-én).

³⁵ Dudás Lajos valószínűsíti, hogy 1858 előtt is működtek Csongrádon 'egyházi egyesületek', de a forrásoknak nyomuk veszett. Dudás 1998. 105.

szerint az 1887-ben alapított *Jézus Szíve társulat* 1891-ben több mint 8000 tagot számlált.³⁶

ÖSSZEFOGLALÁS

A vallásos magatartás különböző megnyilvánulásai a kezdetektől az 1872-es feloszlatásig végigkísérik a céhek történetét. A céhgyűléseket rendszerint közös imával nyitották illetve zárták, de imádsággal szentelték meg az inas-felszabadulás, legény- és mesteravatás ünnepélyességét is. A céhlevelek, mesterlevelek megfogalmazásaiban is gyakran kérték valamelyik szent segítségét, pártfogását. A győri szabók a 16. században a következő eskető szöveget mondták az új céhmester felett: „*Isten kegyelmedet úgy segélje, teljes szentháromság, boldogasszony és az kegyelmedet köröszvény hiti, hogy kegyelmed az böcsületes czéhnek igazságos törvényt szolgáltat tehetség szerint, kinek-kinek érdeme szerint, isten kegyelmedet úgy segélje s boldogasszony, az kegyelmed köröszvény hiti*” A céhmester, esküje letételekor a Bibliára tette kezét.³⁷ Mesterlegény avatásakor *keresztatyát* és *keresztanyát* választottak.³⁸

A céhtagok mindennapi életvezetésében megnyilvánuló keresztény érték-szemlélet erősítette a csoportszellemet, ugyanakkor megtartotta az egyensúlyt az inasok, legények és mesterek között.³⁹ A céhek a körmenetek pompájának emelésével, a védőszent kultuszának gondozásával, a templomi berendezés újításával vagy kicserélésével, szegény- és beteggondozással, a valláserkölc gyakorlásával és kegyes adományokkal is kifejezték egyházhűségüket. Ez a mindent átható vallásos magatartás azonban sosem került túlsúlyba, és nem oldotta fel a céhek eredeti célját: az iparosok közti viszony szabályozását és az egy szakmában dolgozók érdekvédelmét. A céhek és vallásos társulatok közti legfőbb különbségek a *tagok* (céhekbe csak iparosokat vettek fel, konfraternitásokba szinte bárkit) a működést *legitimáló szervezet* (céheket a földesúr, a vármegye, vagy a király, míg a konfraternitásokat a püspök, vagy plébános hagyta jóvá) és az egyesülést életre hívó *célkitűzés* kérdésében mutathatók ki. A céhtagoktól megkövetelt vallásos magatartás becsületessé, kiegyensúlyozottá és erkölcsössé, a szentmisék és körmenetek pedig esztétikussá, bensőségessé, életszerűvé hivatottak tenni a céhek életét azzal, hogy alkalmat szolgáltatottak a munka és az élet megszentelésére. Mivel Csongrádon a céhek voltak az első, szervezett formában vallásos magatartást gyakorló, és az egyház életében is részt vállaló reprezentatív szervezetek, így működésük mintaként szolgálhatott a kifejezetten áhítatos céllal létrejött jámbor társulatok számára.

³⁶ Dudás 1998. 105.

³⁷ Szádeczky 1913. 227.

³⁸ Pozsár 1912. 172.

³⁹ Csongrádi csizmadia, takács, szabó és szűcs céhek 1775. CSL XV51 264.

BÁLINT Sándor

1943 A szegedi népelet szakrális gyökerei. *Regnum – Egyháztörténeti Évkönyv 1942-43. V.* 51–69.

1944 *Sacra Hungaria. Tanulmányok a magyar vallásos népelet köréből.* Veritas, Szeged.

BARTÓCZ József

2000 *A magyarországi kovácscéhekről.* Jókai Városi Kvt, Pápa.

BRUCKNER Győző

1941 *A késmárki céhek jog- és művelődéstörténeti jelentősége okirattárral: 1515–1757.* Ludvig Nyomda, Miskolc.

CSUPOR István

1993 Nagybánya céhes iparának struktúrája a 18. században. *Népi kultúra – népi társadalom XVII.* 221–240.

DIVALD Kornél

1903 Csongrádi céhemlékek. *Magyar Iparművészet VI.* 3.

DOMONKOS Ottó

1977 Céhkoszorú, céhkorona. *Népi kultúra - népi társadalom IX.* 217–240.

DUDÁS Lajos

1982 Az iparoktatás kezdete Csongrádon, in: BÁLINT Gyula György szerk. *Mozaikok Csongrád Város történetéből.* Csongrádi Városi Tanács VB Művelődésügyi Osztály, Csongrád, 312–328.

1998 Adatok a római katolikus egyház 19. századi csongrádi működéséről, in: GEORGIÁDES Ildikó-SEBESTYÉN István szerk. *Oppidum Csongrád.* Oppidum Csongrád Alapítvány, Csongrád, 99–120.

é.n. *Kül-és beltéri, köz-és magántulajdonban lévő, mindenki számára látható képzőművészeti alkotások, emléktáblák, emlékművek Csongrádon.* Kézirat.

EPERJESSY Géza

1967 *Mezővárosi és falusi céhek az Alföldön és a Dunántúlon (1686–1848).* Akadémiai Kiadó, Budapest.

GERENDÁS Ernő

1942 A céhek és a vallásos élet. *Regnum–Egyháztörténeti Évkönyv 1942/43.* 371–199.

GÖG Mihály

1984 A méltóságos nagykárolyi gróf Károlyi család tulajdonát képező csongrádi uradalom leírása, in: BÁLINT Gyula György szerk. *Mozaikok Csongrád Város történetéből.* Csongrádi Városi Tanács VB Művelődésügyi Osztály, Csongrád, 128–163.

GYOVAI B. Lajos

1989 Szentek szobrai és keresztek, in: BÁLINT Gyula György szerk. *Mozaikok Csongrád Város történetéből.* Csongrádi Városi Tanács VB Művelődésügyi Osztály, Csongrád, 183–196.

KASZÁS Marianne

1996 *Céhek, ipartársulatok, ipartestületek iratai.* Levéltári Módszertani és Oktatási Füzetek 2. Magyar Országos Levéltár, Budapest.

KUBINYI András

1999 Vallásos társulatok a késő-középkori magyarországi városokban, in: KUBINYI András: *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon.* METEM könyvek 22. METEM, Budapest, 341–352.

PÁSZTOR Lajos

1940 *A magyarság vallásos élete a Jagellók korában.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.

- POZSÁR István
1912 *A Csongrád megyei céhek története*. Bozó és Justin kiadása, Csongrád.
- ROMSICS Ignác
2007 *Magyarország története*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- RÓMER Flóris
1877 *A czéhládákkal való körmenetek Magyarországon. Századok* 563–566.
- SEBESTYÉN István
2002 *Csongrád a XXI. század küszöbén*. Ceva Kiadó, Budapest.
- SZÁDECZKY Lajos
1913 *Iparfejlődés és a céhek története Magyarországon okirattárral (1307–1848). Céhek lajstroma, a czéhirodalom és az ipartörténet könyvészete I–II*. Rauschburg Gusztáv könyvkereskedése, Budapest.
- SZÜCS Jenő
1955 *Városok és kézművesség a 15. századi Magyarországon*. Művelt Nép, Budapest.
- TARI László
1981 Adatok Csongrád mezőváros céheinek történetéhez, in: BÁLINT Gyula György szerk. *Mozaikok Csongrád Város történetéből*. Csongrádi Városi Tanács VB Művelődésügyi Osztály, Csongrád, 105–148.
1982 A céhek föloszlatása Csongrádon, in: BÁLINT Gyula György szerk. *Mozaikok Csongrád Város történetéből*. Csongrádi Városi Tanács VB Művelődésügyi Osztály, Csongrád, 294–306.
- TÁRKÁNY SZÜCS Ernő
1981 *Magyar jogi népszokások*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- TEKULICS Sándor
1890 *A csongrádi ipartestület alapszabályai*. Szilber Jánosné nyomdája, Csongrád.

FORRÁSOK

- Csongrád Városi Levéltár (CSL)
CSL XV51. Iratmásolatok gyűjteménye a 18–20. századig.
- Magyar Országos Levéltár (MOL)
MOL A39-1815-N. 15409.
MOL C25-Csongrád m.-N. 5. 120
- Szentes Városi Levéltár (SZL)
SZL IVB 427. c. Csongrád vármegye szervezési szabályrendeleteinek és egyesületi alapszabályainak levéltári gyűjteménye. Csongrád vármegyei egyesületi alapszabályok 1860-1951.
- Tari László Múzeum, Csongrád (TLM)
TLM TA. Történeti adattár
- Váci Püspöki és Káptalani Levéltár (VPKL)
VPKL A.I.1.d. Csongrád - Acta Parochiarum (Plébániai iratok)

1. kép

A csongrádi szűcs céh pecsétje a Madonnával
Iparművészeti Múzeum (1778)

2. kép

Csongrádi Szűcs céh zászlója
Tari László Múzeum (1870) TLM 82.2.1.

3. kép

Csányi Forgó István fogadalmi képe
a Nagyboldogasszony templomban (1857)

4. kép

Szent Vendel persely a csongrádi
Szent Rókus templomban (19. század)